

מלחמת הצפון – יהושע פרק י"א

(מספר שיעורים: 2)

הקדמה:

פרק י' הסתיים בשליטה של יהושע ועם ישראל באיזור דרום הארץ. הכיבוש הגדול והמהיר הגיע לאזני מלכי הצפון וגם הם התארגנו לברית משותפת כדי למנוע מעם ישראל להרחיב את שליטתו גם לצפון. בתיאור מהלך המלחמה נוכל להבחין בנקודות דימיון למלחמת הדרום וכן בהבדלים משמעותיים בין שתי המלחמות.

א וַיְהִי כַשְׁמַע יְבִין מֶלֶךְ חֲצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל יוֹבָב מֶלֶךְ מְדוֹן וְאֶל מֶלֶךְ שְׁמֶרוֹן וְאֶל מֶלֶךְ אֲכָשָׁף:
ב וְאֶל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצְפּוֹן בְּהָר וּבְעַרְבָה נֶגֶב כְּנָרוֹת וּבְשִׁפְלָה וּבְנַפּוֹת דּוֹר מִיָּם:
ג הַכְּנַעֲנִי מִמְזָרַח וּמִיָּם וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי בְּהָר וְהַחִוִּי תַחַת חֶרְמוֹן בְּאֶרֶץ הַמְּצָפָה:
ד וַיִּצְאוּ הֵם וְכָל מַחְנֵיהֶם עִמָּם עִם רַב כַּחֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם לְרֹב וְסוּס וְרֶכֶב רַב מְאֹד:
ה וַיִּוָּעְדוּ כָּל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיָּבֵאוּ וַיַּחֲנוּ וַיַּחְדּוּ אֶל מִי מְרוֹם לְהִלָּחֵם עִם-יִשְׂרָאֵל:

יוזם המלחמה הוא יבין מלך כנען, מלך חזק ובעל השפעה על שאר המלכים. הוא פונה אל מספר מלכים שמקום מושבם מוזכר, אך לא רק אליהם אלא גם "וְאֶל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצְפּוֹן" – כנראה כל מלכי אזור הצפון. הכתוב מפרט את ריבוי האזורים בהם ישבו עמים אלה וכן את שמות כל עמי כנען (כנעני, אמורי, חתי, פריזי, יבוסי, חוי – שישה מתוך שבעת העמים. על פי חז"ל הגרגשי פנה והלך לו עוד לפני שבני ישראל הגיעו, כך שלמעשה מדובר עכשיו על כל עמי הארץ). בנוסף לכך, יש הדגשה של ריבוי החיילים (נבקש מהתלמידים למצוא בפסוקים את הדימוי המתאר זאת) ושל העוצמה הצבאית. בכל המלחמות בספר יהושע עד כה ראינו רק חיל רגלים. כאן, אנו פוגשים לראשונה אצל האויב חיל פרשים – סוס ורכב, וגם לגביהם מודגש – "רב מאוד". כל אלה נותנים את התחושה, שהפעם מדובר על אתגר גדול הרבה יותר עבור יהושע וצבא ישראל מאשר האתגר באזור הדרום. כמו כן, עצם העובדה, שמלכי הצפון יצאו להילחם ישירות מול ישראל (לא כמו מלכי הדרום שבעצם תכננו להילחם באנשי גבעון ולא בישראל) וכאשר עם ישראל היה עדיין רחוק מהם, יחסית, ולא היווה איום ישיר עליהם – כל זה מראה על ביטחונם העצמי הגבוה של מלכים אלה, ובראשם מלך חצור.

אם כן, לא פלא שיהושע חושש, והקב"ה מוצא לנכון לחזק אותו לקראת המלחמה:

ו וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ אֵל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי מִחַר כַּעַת הַזֹּאת אֲנֹכִי נֹתֵן אֶת כָּלֶם חַלְלִים לְפָנַי יִשְׂרָאֵל
אֶת סוּסֵיהֶם תַּעֲקֹר וְאֶת מְרֻכְבֵּיהֶם תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ:

כלומר- ה' מבטיח ניצחון, וכל העוצמה הצבאית של האויב תהיה כלא היתה (את הדיון בשאלה מדוע ציווה ה' לשרוף את המרכבות ולעקר את הסוסים נשמור להמשך).

נקרא את תיאור המלחמה, וננחה את התלמידים לחפש בתיאור תשובות לשתי שאלות:

1. במה דומה התנהלותו של יהושע במלחמה זו להתנהלותו במלחמת הדרום?
2. האם הפעם הושג הניצחון בדרך טבע או בדרך נס (או בשילוב של שתי הדרכים)?

ז וַיָּבֵא יְהוֹשֻׁעַ וְכָל עַם הַמִּלְחָמָה עִמּוֹ עֲלֵיהֶם עַל מֵי מְרוֹם פְּתָאִים וַיִּפְּלוּ בָהֶם :
ח וַיִּתְּנֵם ה' בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּם וַיִּרְדְּפוּם עַד צִידוֹן רַבָּה וְעַד מִשְׁרָפוֹת מִיָּם וְעַד בְּקַעַת מְצֻפָּה מִזְרְחָהּ
וַיִּכְּסוּם עַד בְּלַתֵּי הַשְּׂאִיר לָהֶם שְׂרִיד :

ניתן לראות, שיהושע נקט שוב בגורם ההפתעה ("פתאים"). אלא שהפעם נדרש מיהושע וצבאו מאמץ גדול הרבה יותר כדי להגיע עד לאויב ולהפתיע אותו. כדי לעבור את המרחק מהגלגל ועד מי מרום היה על הצבא ללכת ברגל כ-200 ק"מ! הפעם הושג הניצחון בדרך הטבע בלבד – צבא ישראל מכה את האויבים ורודף אותם. בשונה ממלחמת הדרום, הפעם אין ניסים גלויים. אך הפסוק מדגיש, שהניצחון בדרך הטבע בא גם הוא מהקב"ה: "וַיִּתְּנֵם ה' בְּיַד יִשְׂרָאֵל".

כדי לראות את אזור הלחימה ניתן להיעזר במפת המלחמה באתר דעת:

<http://www.daat.ac.il/yehoshua/maps/yeh10-12.htm>

עם הניצחון, מזדרז יהושע לקיים את צו ה':

ט וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה' אֶת סוּסֵיהֶם עֶקֶר וְאֶת מְרַבְתֵּיהֶם שָׂרֵף בְּאֵשׁ :

מדוע ציווה ה' לעשות זאת? האם לא היה הגיוני יותר לקחת את כל אלה כשלל ועל ידי כך לחזק את צבא ישראל? והרי לאחר כיבוש יריחו כבר הותר לקחת שלל (ובפסוקים הבאים נראה, שגם במלחמה זו אכן נלקח שלל), ומדוע, אם כן, שרף יהושע את המרכבות, ועיקר את הסוסים? עיקור הסוסים הוא הורדת הפרסה שלהם, מה שהופך את הסוסים לבלתי כשירים למלחמה.

נראה, שמטרת ציווי זה היתה להשאיר את ביטחונם של ישראל בה' לבדו, שלא יתחילו לסמוך על סוס ורכב כפי שסמכו עליהם הגויים, ולא יתגאו בכוחם. יתכן, שדווקא בשל העובדה שהמלחמה התנהלה הפעם בדרך הטבע יש צורך להדגיש ש"אנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר".

למורה: כך מסביר הרד"ק:

"וציווה הקב"ה לאבד הסוסים והרכב שהיו הגויים נלחמים בהם ובטחו ברכבם כי רב ולא ידעו כי שקר הסוס לתשועה וישראל בלא רכב וסוס ניצחום והפילום חללים כי לה' התשועה. לפיכך לא רצה הא-ל יתברך שיבזו ישראל להם הסוסים והמרכבות, כדי שלא יבטחו בהם גם הם, ויחשבו בליבם כי עם הסוסים יעשו המלחמות..."

וכן הרלב"ג:

"וציווה לעקור סוסייהם ולשרוף מרכבותיהם שלא יקחום ישראל ויבטחו במ בעניין המלחמות ושלא יאמרו שכוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל אבל יהיה מבטחם בשם יתברך ויתבאר להם כי הוא מנצח הגויים האלה ולא הם."

להשלמת נקודה זו כדאי לשיר עם התלמידים את מילות משורר התהילים: "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד!"

נמשיך ונראה מה עשה יהושע לערים שנכבשו:

י וישב יהושע בעת ההיא וילכד את חצור ואת מלכה הכה בחרב כי חצור לפנים היא ראש כל הממלכות האלה:

יא ויכו את כל הנפש אשר בה לפי חרב החרם לא נותר כל נשמה ואת חצור שרף באש:

יב ואת כל ערי המלכים האלה ואת כל מלכיהם לכד יהושע ויכס לפי חרב החרים אותם כאשר צוה משה עבד ה':

יג רק כל הערים העמדות על-תלם לא שרפם ישראל וילתי את חצור לבדה שרף יהושע:

יד וכל שלל הערים האלה והבהמה בזו להם בני ישראל רק את כל האדם הכו לפי חרב עד השמידם אותם לא השאירו כל נשמה:

נשים לב לכך, שחצור (בדומה ליריחו ולעי) נשרפת. היא העיר היחידה שאותה שורפים, כנראה כיוון שהיא היתה "ראש כל הממלכות" ושרפת העיר המרכזית היתה פעולה שסימלה את הניצחון.

הכתוב מדגיש בפנינו שיהושע במעשיו מילא באופן מלא את ציווי ה'. בכך מהווה יהושע ממשיכו של משה, שכן ה' ציווה את משה ומשה העביר את הצו ליהושע:

טו כאשר צוה ה' את משה עבדו בן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה:

הפסוקים הבאים מסכמים את כיבושי יהושע בכל הארץ:

טז ויסקח יהושע את כל הארץ הזאת ההר ואת כל הנגב ואת כל ארץ הגשן ואת השפלה ואת הערבה ואת הר ישראל ושפלתה:

יז מן ההר החלק העולה שעיר ועד בעל גד בבקעת הלבנון תחת הר חרמון ואת כל מלכיהם לכד ויכס וימיתם:

יח ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה:

יט לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי ישיבי גבעון את הכל לקחו במלחמה:

כ כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם לבלתי היות להם תחנה כי למען השמידם כאשר צוה ה' את משה:

כא ויבא יהושע בעת ההיא ויכרת את הענקים מן ההר מן חברון מן דבר מן ענב ומכל הר והודה ומכל הר ישראל עם עריהם החרימם יהושע:

כב לא נותר ענקים בארץ בני ישראל רק בענה בנת ובאשדוד נשארו:

נשים לב, שבניגוד למלחמה בדרום שהסתיימה בקרב אחד, הרי שסך הכיבושים נמשך "ימים רבים", ונראה שרוב 7 שנות הכיבוש היו באיזור הצפון.

הכתוב מדגיש באופן מיוחד את הכרתת הענקים מאיזור חברון, אולי כציון גולת כותרת להכרתת האויבים: אפילו את הענקים (שהפחדו כל כך את העם בדברי המרגלים!) הצליח עם ישראל להוריש.

בכך תמו כיבושי יהושע בארץ ישראל, וכך מסכם הפסוק האחרון בפרק:

כג וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאָרֶץ כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ לְנַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל כְּמַחְלָקָתָם לְשִׁבְטֵיהֶם וְהָאָרֶץ שָׁקֵטָה מִמִּלְחָמָה:

לסיכום נושא כיבוש הדרום והצפון ניתן לעשות מספר פעילויות שידגישו את הדומה והשונה בין המלחמות בשני האיזורים:

- הכנת עיתון כיתתי על הכיבושים. תלמידים יכינו כתבות בליווי ראיונות, תמונות, מפות. חלק מהכתבות יהיו על מלחמת הדרום וחלק על מלחמת הצפון.
- ניתן לעשות משחק כיתתי או בקבוצות שבו ייערך מיון כרטיסים לשתי קבוצות: על כל כרטיס יופיע מושג (במילה או בתמונה) והתלמידים יצטרכו להחליט האם מושג זה שייך למלחמת הדרום או למלחמת הצפון, ואולי לשתיהן.

רעיונות למושגים:

מלחמת הדרום: שמש, ירח, גבעון, אבנים, אדוני צדק מלך ירושלים, מערה, רגליים על הצוואר, מקדה, התקפה בפתאומיות, אל תירא.

מלחמת הצפון: יבין מלך חצור, מי מרום, חול אשר על שפת הים, מרכבות, סוסים, פרסות, שריפה באש, התקפה בפתאומיות, אל תירא.

ניתן להרחיב את המשחק לסיכום שלב המלחמות כולו על ידי הוספת כרטיסים הקשורים למלחמת יריחו ולמלחמת העי.

רעיונות למושגים:

מלחמת יריחו: מרגלים, רחב, חומה, כוהנים, שופרות, ארון ה', החלוץ והמאסף, חרם, חוט שני, שריפה באש.

מלחמת העי: מרגלים, 36 הרוגים, אל תירא, עזבו את העיר פתוחה, אורב, שריפה באש, כידון, כישלון בניסיון הכיבוש הראשון, הצלחה בניסיון הכיבוש השני.

בנספח לשיעור זה מופיעים כרטיסי המושגים.

- בנספח לשיעור זה מופיע דף עבודה ובו שתי טבלאות להשוואה בין המלחמות.

- ה' עוזר לישראל (הפעם בדרך הטבע) להוריש את הגויים ולרשת את ארץ ישראל. בכך מקוימת הבטחתו למשה.

- יהושע מקפיד למלא את כל ציוויי ה' באופן מדויק, והכתוב מעיד על כך מספר פעמים לאורך הפרק.

- החשיבות בהכרה בכך שהניצחון בא רק בסייעתא דשמיא. המלחמה היא מלחמת ה' והניצחון תלוי בו.

בפרק זה ראינו שיהושע וצבא ישראל עומדים באתגר מלחמתי קשה יותר מכל מה שהיה לפני כן: מלחמה נגד ברית מאורגת של מלכים רבים וחזקים מאוד. מלחמה זו אינה מסתיימת בקרב אחד אלא נמשכת ימים רבים.

בסוף 7 שנות כיבוש, נמצאים שטחים נרחבים של ארץ ישראל בידי עם ישראל. יהושע עמד במשימה, והבטחת ה' קויימה.

פרקים י'-י"א: כיבושי יהושע בדרום ובצפון

השלים בטבלה את נקודות ה**דמיון** בין מלחמת הדרום לבין מלחמת הצפון:

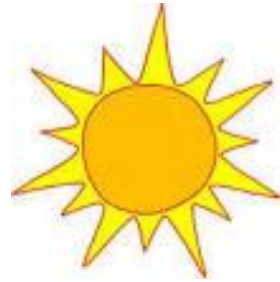
מלחמת הדרום (פרק י')	מלחמת הצפון (פרק י"א)	
הממלכות המוזכרות:	הממלכות המוזכרות:	בְּרִית בֵּין הַמַּמְלָכוֹת
העתק מפס' ח':	העתק מפס' ו':	דְּבַרֵי חֵיזוּק לַיהוֹשֻׁעַ
העתק מפס' ט':	העתק מפס' ז':	גֹּרֶם הַהִפְתָּעָה

השלים בטבלה את נקודות ה**שוני** בין מלחמת הדרום לבין מלחמת הצפון:

מלחמת הדרום (פרק י')	מלחמת הצפון (פרק י"א)	
		כָּנְגַד מִי תִכְנְנֶנּוּ בְעַלֵּי הַבְּרִית לְהִלָּחֵם?
		מִי הַמְּלָכִים שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בַּמִּלְחָמָה?
		אֵילוֹ חִילוֹת הָיוּ לְאוֹיְבֵיכֶם? (רגלים? פרשים?)
		נֶצְחוֹן בְּדֶרֶךְ נֶס אוֹ בְּדֶרֶךְ טָבַע?
מלך ירושלים נתפס וניתלה אך ירושלים לא נכבשה		מָה הָיָה סוּפוֹ שֶׁל יוֹזֵם הַבְּרִית וְשָׁל מַמְלַכְתּוֹ?
		מִלְחָמָה קֶצְרָה אוֹ אָרוּכָה?

ירח

שמש

אבנים גדולות

גבעון

מערה

אדוני צדק
מלך
ירושלים

מקדה

רגליים
על הצוואר

אל
תירא

התקפה
בפתאומיות

מי מרום

יבין
מלך חצור

מרכבות

חול אשר על שפת הים

פרסות

סוסים

<p>אל תירא</p>	<p>התקפה בפתאומיות</p>
	<p>שריפה באש</p>

רחב

מרגלים

כוהנים

חומה

ארון הברית

שופרות

חָרָם

החלוץ
והמאסף

שריפה
באש

חוט שני

36
הרוגים

מרגלים

עזבו את
העיר
פתוחה

אל
תירא

שריפה
באש

אורב

כישלון
בניסיון
הכיבוש
הראשון

כידון

הצלחה
בניסיון
הכיבוש
השני